

MEZAKÎ

Yrd.Doç.Dr. Ahmet MERMER *

Bu makalemizin gayesi, üzerinde doktora tezi hazırlamış olduğumuz Mezâkî'yi¹ ilim ve edebiyat dünyasına tanıtmaktır. Bu açıdan önce hayatı, sonra da sanatı ile divan edebiyatındaki yerini belirtmeye çalışacağız.

H a y a t ı Nef'î, Şeyhülislâm Yahya, Nâilî-i Kadım ve Nâbî gibi büyük şahsiyetlerden sonra, XVII. yüzyılın önde gelen şâirlerinden biri de, şüphesiz Mezâkî'dir. Mezâkî'nin asıl adı Süleyman'dır. Ailesi hakkında bilgimiz olmadığı gibi, babasının adı bile bilinmemektedir. Kaynaklarda sadece Mısır valisi Eyüp Paşa'nın akrabası olduğu belirtilmektedir².

Süleyman Efendi Bosna'nın Çaynice kasabasında doğmuştur. O, ilk tahsilini Çaynice'de bitirmiş, sonra, kanâatimize göre akrabası Eyüp Paşa'nın aracılığıyla İstanbul'a gelmiş, Enderun'a girmiştir. Sarayda çeşitli ilimler ve edebiyat öğrenimi görmüş ve öğrenim sonrası sipâhi olmuştur³.

Sipâhilikle hayata atılan Süleyman, bir çok paşanın yanında kâtip olarak çalışmıştır. Mısır valisi Hamza ve Eyüp Paşalar gibi. Eyüp Paşa'dan söz etmişken edebiyat tarihi açısından önemine inandığımız şâir Fehim-i Kadım ile Mezâkî arasında geçen bir olayı dile getirelim: Evliya Çelebi⁴ ve bir mecmua⁵ daki bilgide Mezâkî, önce Fehim'i Kahire valisi Eyüp Paşa'nın mâhiyetine aldirttığı, üç sene sonra da, yine Mezâkî'nin dedikodularıyla onu Kahire'den ayırmak zorunda bıraktığı söylenir. Fehim'in bir kasidesinde bu olayla ilgisi olduğunu sandığımız şu beyitler yer alır:

* G. Ü. Fen'î Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Ahmet Mermer, *Mezâkî-Hayâtı, Edebî kişiliği ve divanının Tenkidli metni (Doktora tezi)*, S.Ü. Sos. Bil. Enst., Konya, 1983.

² Yümnî, *Tezkire, İst., Üniv. Ktp. TY. 3948, bk. 10; Evliya Çelebi, Seyahatnâme, Süleymaniye (Pertev paşa) Ktp. 459-462, c. III, bk. 173; Müstakimzâde, Mecelletü'n-nisâb, Süleymaniye (Hâlet Ef.) Ktp. 628, bk. 389; Esrâr Dede, Tezkire-i şu'arâ-yı Mevleviyye, İst. Üniv., TY. 89, bk. 277.*

³ *Safâ-yî, Tezkire, İst., Üniv., Ktp. TY. 3215, bk. 279; Safvet, Nuhbetü'l-âsâr min fevâidi'l-eş'âr, İst., Üniv., TY. 92, bk. 53; İsmail Belîğ, Nuhbetü'l-âsâr li-zeyli zübdetü'l-eş'âr, Haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ank., 1985, s. 486; Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî, İst., 1311, c. III, s. 68; Dr. Hazım Sabanovic, Knjizevnost muslimana bih na oriženalnim jecicima, Sujetlost izdavecko preduzece, Sarajevo, 1973, s. 343; Prof.Dr. Hüseyin Ayan (Müşterek), Büyük Türk Klasikleri, İst., 1987, c. V, s. 232.*

⁴ *Evliya Çelebi, a. g. e., c. III, s. 17.*

⁵ *Mecmua, İst., Üniv., Ktp., TY. 3562, bk. 132*

Beni bu kur-dilân turma itmede pâmâl
Hazız-i hâk-i mezelletde dürr-i mensûram

Benem o cevheri k'elmasdur benüm kânüm
Velk dîde-i hussâda kân-ı billuram⁶

Yukarıdaki beyitlerin muhatabı Mezâkî olduğunu düşünmek herhalde yerinde olur. Çünkü şu beyitler de bu sözlere birer cevap niteliği taşımaktadır:

Mezâkî merddür lâf u güzâf-i serserî itmez
Tekellûf ber- taraf merdâne bir er oğlı erdür bu

G. 364/11

Ey Mezâkî rind-i bî-pervâ-yı aşk isen müdâm
Âşinâya âşinâ bîgâneye bîgâne ol

G. 290/5

Sohbet ehli ve zevk sahibi olması sebebiyle bir çok paşayla dost olmuş ve pek çok yer gezmiştir:

Ey Mezâkî Mısır u Şâmı seyr idüp şimdi gönül
Ârzü-mend-i temâşâ-yı diyâr-ı Rûm olur

G. 108/5

Tezkire sahibi Safâyı, Mezâkî için "Şiir ve inşâda ziyâde makbul tahrir ve imlâsı olmağla. . . "der⁷. Bu bakımlardan çikketleri çeken Süleyman Efendi, Vezir-ı âzâm Köprülü Mehmed Paşa (ö. 1661) nın mâhiyetinde tezkireci olarak bulunmuş, bu zâtın ölümünden sonra, oğlu Fazıl Ahmed Paşa (ö. 1676) nın kâtibi olan Süleyman, O'nun sarayının şâiri olarak tanınmıştır. Tarihte "Köprülüler devri" diye anılan bu iki vezirin zamanında Mezâkî'nin daha rahat ve daha itibarlı olduğu anlaşılmaktadır. Güftü, şâiri öven bir şiirinde kendisiyle karşılaştırarak şöyle der⁸:

O murabba'-nişîn-i nükte-i hâl
Anda ben bir kalender-i abdâl

O hüdvend ü ben âna çâker
Ben kalender o parsâ-yı hüner

Fazıl Ahmed Paşa'yla beraber Avusturya'ya, Giriç'e gitmiş ve Kandiye kalesinin fethine katılmıştır⁹. Bu savaş hakkında Mezâkî dört kaside ve bir tarih yazmıştır.

Fazıl Ahmed Paşa'nın ölümünden sonra Süleyman, divan hocalıklarında ve mukâ-

⁶ Tahir Üzgör, *Fehim-i Kadîm Divanı (Doktora tezi)*, Marmara Ü. Sos. Bil. Enst., İst. 1985.

⁷ Safâyî, a. g. e., bk. 279.

⁸ Kâşif Yılmaz, *Gülf-Hayatı, eserleri, edebî kişiliği, tezhireciliği ile divanı, zafernamesi ve teşrifâtü's-şu'arâsının tenkidli metni (Doktora tezi)*, Erz., 1983, s. 473.

⁹ Ord. Prof. İ. H. Uzuncarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ank., 1977, c. III, s. 528; T. Yılmaz Öztuna, *Türkiye Tarihi*, İst., 1966, c. IX, s. 228.

bele-i sivrâ makâmında reislik etmiştir. Bu arada kimya ve hattatlıkla da uğraştığını kaynaklardan öğreniyoruz ¹⁰.

Süleyman Efendi, şiirlerinde "Mezâkî" mahlasını kullanmıştır. Bu mahlası almasının sebebini doğduğu yöre halkının özelliğine dayandırarsak herhalde yanlış olmayız. Çünkü Evliya Çelebi, şâirin doğduğu yer olan Çaynice'yi tanıtırken şöyle diyor ⁽¹¹⁾: 'Ve cümlesi ehl-i ırz ve ehl-i hal sâhib-i süluk kimesnelerdür. Gâvet garib dost ve ehl-i zevk, ehl-i şevk sebük-ruh adamları var. . . Şehir halkıyla üç gün öyle zevk u safâlar itdük ki . . .'

Esrâr Dede ve ona istinâden bazı kaynaklarda belirtildiğine göre Mezâkî mevlevî şeyhlerinden Arzî ve müneccimbaşı Ahmed dede'nin sohbetlerinde bulunmuştur. Genellikle şâirin çevresi mevlevî şeyhleri, dervişleri ile Derviş Meyyâl, Vecdî, Fehîm-i Kadîm, Neşâtî ve Cevrî gibi şâirlerden meydana gelmektedir ¹². Tezkire sahibi Güftî de onun dostaları arasındadır.

Mezâkî'nin evli olduğu, Mustafa Efendi adında bir oğlundan ve onun da kâtipliğinden Sicill-i Osmânî'de bahsedilmektedir ¹³.

Kısaca, devrin kargaşalı siyâsetinden uzakta kalabilen, rahat bir hayat yaşayan, tarihi olayların akışı içinde yaklaşık 60 yıl ömür sürdüğünü tahmin ettiğimiz Mezâkî 1087/1676'nın Ramazan ayında İstanbul'da vefat etmiş, Galata mevlevihânesine defnedilmiştir ¹⁴. Şâirin ölümüne düşürülen tarihlerden bir kaçı:

Görünce Fenniyâ bir câm-ı memlû
Çekildi bezm-i dünyâdan Mezâkî (1087 - Fennî)

Fevtinün Rüşdî didi târihini
Bezm-gâh ola Mezâkiye cinân(1087 - Rüşdî)
Ecel câm-ı mülîn içdi Mezâkî (1087 - Sâbit)

S a n a t ı

Bu konuda kaynaklarda yeterli bir bilgi yoktur. Tezkirelerin mübâlağalı ifâdeleri çerçevesinde Safâî, şâirimizi tanıtırken "hakikatte zevk erbâbr ve parlak zekâsının yegânesi, bilgi ve hikmet sahipliğinin filozofu: ilim dünyâsında mâhir, kültür ve kemâlde benzerinin nâdiri olduğunu" belirtir ¹⁵. Şâirin kişiliği ve sanatının gerçek çehresini eser veya eserlerinin incelenmesi sonucu elde edilen tesbitler ortaya koyar. Biz de öyle yaptık.

Mezâkî rind-meşreb bir şâirdir. Etkisinde fazlaca kaldığı Bâkî gibi, hayatın zevklerinden hoşlanır, iştret meclislerini sever. Divanında sık sık yer alan konulardan biri budur:

¹⁰ Esrar Dede, a. g. e., yk. 277; Müstakimzâde, Tuhfe-i hattatîn, İst., 1928.

¹¹ Evliya Çelebi, a. g. e., c. VI, s. 430.

¹² Esrar Dede, a. g. e., yk. 277.

¹³ Mehmed Süreyyâ, a. g. e., c. III, s. 68.

¹⁴ Esrar Dede, a. g. e., yk. 277; Safâî, a. g. e., yk. 279; Asım, Zeyli zübdetü'l-eş'âr, İst. Univ. Ktp., TY. 1711, yk. 69; İsmail Belîğ, a. g. e., s. 486; Prof.Dr. Hüseyin Ayan, a. g. e. s. 232.

¹⁵ Safâî, a. g. e., yk. 279.

Mânend-i Mezâkî n'ola âlûfte-dil olsan
Hem âşık u hem şâir ü hem rind-i levendüz

G. 206/6

Gonce-leblerle Mezâkî hele işret edelüm
Vakti vardur yetişür ol gül-i ra'nâ da gelür

G. 129/5

Bu ve buna benzer örneklerden anlaşıldığına göre, şâir, şiirlerinin pek çoğunda rindâne bir âşıktr. Rind meşrepliğinin yanında, diğer divan şâirlerinde görüldüğü gibi, bir gelenek sahıdığımız zâhîde çatma olayı Mezâkî'de de vardır:

Zâhid ne bilür kadr-i tecellî-i cemâli
A'mâ kişide pertev-i nûr-ı basar olmaz

G. 166/5

Divan şâirleri genellikle övgüyü severler. Nef'î gibi, Mezâkî'de de hâkim unsur olarak övme sık sık görülen bir hâdisedir:

Oldukça sa'âdetle sadâretde ser-efrâz
Biz haşredeğîn böyle senâ-hân olabilsek

G. 257/13

Yine bu konuda şâir;

Ey Mezâkî hod-sitâlıkdan sakın bil haddini
Ol güzîde mükte - perdâz müsellemler bundadur

G. 69/7

beytiyle kendine, övünmekten sakın" öğüdünü verirse de bundan bir türlü kurtulamaz. Hatta Güftî, şâiri tanıtırken bu yönünü şu beytiyle dile getirir ¹⁶ :

Oldı ol mefhar-ı sühandânı
Mülket-i Rûma Örfi-i sâni

Divan şiirinin alışılmış mazmun ve teşbih unsurlarıyla, fakat bir söyleyiş kolaylığı içinde şiirlerini terennüm eden Mezâkî, şiir anlayışı bakımından sadedir. Bu sadelik sadece üslup bakımından değil, aynı zamanda mazmun, hayâl ve mânâ yönündendir. Şâir, şiiri mazmun ve istiâreye boğmama düşüncesindedir:

Mezâkiyâ gazel-i nükte-perverân-ı hayâl
Pür- istiâre olur böyle nezm-i sâde degül

G. 285/7

Mezâkî sâde - dilân-ı hayâl olur mugber
Bu denlü tantana-i istiâre gösterme .

G. 395/7

Yukarıda sözünü ettiğimiz sadelik, ayrıca şâirimizin zevkinde de vardır:

¹⁶ Kâşif Yılmaz, a. g. e., s. 473.

İdüp Rûm illerün zevkin Mezâkı sâde-rûlarla
Gönül ne meyli-î İstanbul ne fikr-i Üsküdâr eyler

G. 126/9

Söz şürden açılmışken, şâirliğini Allah vergisi telakki eden Mezâkı şâire bakışını şöyle ifade eder:

Ma'zur tut Mezâkı telâş-i tab'umı
Şâir felekde böyle perişân şu'ur olur

G. 84/7

Şâirin şiirlerinde aşk, tabiat, hasret, büyüğü veya sevgiliyi övme gibi ortak duygular ve yöre tasvirleri dile getirilmiştir.

Mevlevilik neş'esi ve nükteziyle söylenmiş gazelleri varsa da, aşk anlayışı bakımından daha çok beşeridir. Bu anlayışı İslâmî bir motifle şöyle ifade eder:

Ahkâm-ı şer'-i aşkı sorarsan gönül nedür
Feryâd u giry e vâcib ü süz u güdâz farz

G. 226/5

(Şâire göre aşkın hükmü, ağlamak ve inlemek vâcib, yanıp yakılmak ise farzdır). Mezâkı aşk duygusunu dile getirirken lirizm çerçevesinde işlemeye çalışır. Bu konuda Yahya Kemal'in Fuzûlî ile Nedim için güzel bir benzetmesi vardır: "Türk lirazminin iki büyük şâiri Fuzûlî ve Nedim'dir. Fuzûlî suları kalbine doğru çeken kuyvetli bir girdâba benzer, derin ve içlidir. Nedim ise suları havaya atar, şevk içindedir"¹⁷. Mezâkı'nın lirazmi de Yahya Kemal'in benzetmesine göre Nedim için söylenen söze uygundur, yani içten daha çok dışla ilgilidir.

Şâirin şiirlerinde tabiat önemli bir yer tutar: İç âlemden çok, dış âlem dile getirilir. Yer yer İstanbul, Üsküdar'da gördüğü ve içinde yaşadığı dünyayı şiirlerinde bulmak mümkündür:

Açınca goncaları bād-ı dil-güşâ-yı bahâr
Hezâr-nagme ider murg-ı hoş-nevâ-yı bahâr

G. 59/1

Bâreke llâh san behişt-i câvidândur Üsküdar
Kim safâ-bahş-ı dil-i pâr ü civândur Üsküdar

G. 60/1

Mezâkı hüsn-i hubân-ı Sitanbula nazîr olmaz
Güzellerde letâfet lutf-ı âb ü hâkdendür hep

G. 26/8

Yukarıdaki son iki beyit ve onlara benzer şiirleri Bâkı-Nedim zincirinin halkalarını oluşturanlar sayılır.

Tâlib ü Örfî degül Enverî vü Hâkânı
Görseler nazmumı tahsîn iderlerdi her-bâr

K. 10/63

beytinde dediği gibi, kendisini İran'ın yetiştirdiği büyük şâirler mesâbesinde gören

¹⁷ Yahya Kemal, *Edebiyata Dair, İst., 1971, s. 37.*

Mezâkî'nin mürettep divanında 29 kaside vardır. IV. Murad, IV. Mehmed ve Fazıl Ahmed Paşa gibi, devrinin padişah ve vezirlerine sunulan kasidelerinde cömertlik, adâlet, kahramanlık, dürüstlük gibi genel konular işlerdir. Sözüni ettiği büyükleri överken karakterlerine uygun ifâdeler seçer. Kasidelerinin pek çoğunda Mezâkî, üstad Nef'î'nin etkisinde kalır.

Kasidelerinde yer yer savaş ve tarihî hadiselerin tasvirlerine de rastlamak mümkündür

Bozca Ada vü Limni gibi iki hisârı
Feth itdi idüp himmet-i şâhân-ı zamâne

K. 12/59

Lağm atıldukça kıyâmet mi kopar dirdi cihân
Kim katar bir birine unsûr-ı hâk ü nârı

K. 18/23

Övgülerin büyük bir kısmında ölçülü olduğu halde, bir kısmında ise Nef'î'den geri kalmamıştır. Bazı kasidelerinde görülen diğer önemli bir özellik de üstadı Nef'î gibi, nesib ve medh bölümlerinde kendini övmesidir, yani kaside baştan sona fahriyedir:

Bu'l-aceb nüsha-i esrâr-ı nihândur sühanüm
Kıtm nazar-kerde-i sâhib-nazarândur sihanüm

K. 2/1

Fuat Köprülü "sanatkarın şahsiyetini gösteren asıl canlı ve kıymetli parçaları teşkil eden 'nesib' ve 'gazel' kısmı der¹⁸ Gerçekten de şâirin bazı kasidelerinde bu canlılığı ve güzelliği sezebilmekteyiz. Hatta bir beytinde tegazzülü şöyle tanıtır:

N'ola şimden gerü bir hoş gazel tarh itse endişem
Kasâyidde gazel tezyin-i nazm-ı âb-dâr'eyler

K. 8/84

Yine bazı kasidelerinde Nedim'i müjdeleyen nesiblere rastlamak mümkündür:

Müjde ehl-i dile düstûr-ı mükerrerrem geldi
Sadr-ı düşmen-şiken ü saf-der-i âlem geldi

Nev - bahâr oldı kudûmıyla ser-â-ser âlem
Sanki bunc-ı Hamele neyyir-i a'zâm geldi

Gayret-i sâgar-ı mihr olsa n'ola câm-ı ümid
Meclis-ârâ-yı meserret-gede-i Cem geldi

K. 11/1, 2, 4, 5.

Buna karşılık XVIII. yüzyılda Nedim de şöyle diyecektir:

Yine bezm-i çemene lâle-füruzân geldi
Müjdeler gülşene bir vakt-i çerâğân geldi
Bülbül âşüftelenüp bezme gazel-hân geldi

(Bir şarkısından).

¹⁸ Nedim Divanı, İst., 1333-1340, s. 13 (mukaddime).

Kısaca Mezâkî kaside alanında başarılı bir şâir sayılır. Nef'î ve Örfî derecesinde bazı kasideleri varsa da, bunları aşmış değildir. Nef'î çıkırının takipçisi olan bir şâir demek, daha doğru olmalıdır.

Pek çok divan şâiri gibi, Mezâkî'nin de en fazla rağbet ettiği nazım şekli gazeldir. Divanında her harften gazel bulunmaktadır. Bu şiirleri arasında Nesimî'yi hatırlatan mutavvel gazelleri de yer alır. Gazel konusunda Mezâkî'nin en önemli özelliklerinden biri ve önde olanı müzeyyel gazellerin çokça bulunmasıdır. Bazı şâirlerin divanlarında tek-tük yer alan bu gazel şekli şâirin divanında on altı tanedir. Bunların zeyl (ek) bölümünde Sultan IV. Murâd, Köprülü - zâde Fazıl Ahmet Paşa gibi büyükleri meclisi ve kendini medheder. Söz konusu gazeller birer küçük kasideyi andırır.

Mezâkî'nin gazellerinde bir başka önemli özellik de övgüye dayalı gazellerdir. Bu gazellerin bir kısmında kendini:

Mu'ciz-nevâ-yı perde-i i'câzdur sözüüm
Bu nakş-ı nev-terâneye dem-sâzdur sözüüm

G. 297/1

bir kısmında da bir büyüğü (IV. Murad) ve gazâyı över:

Müjde kim irdi yine hengâm-ı lutf-ı Hân Murâd
Gelsün alsun şevk ile ser-cümle nâ-kâmân murâd

G. 51/1

Medh-i gazâ Mezâkî tamâm oldu lâ-cerem
Şimdi du'â-yı âsaf-ı nigû siyerdeyüz

G. 180/15

Gazel tarzında bir büyüğü övme XVIII. yüzyıl şâiri Nedim'de de görmekteyiz ¹⁹.

Mezâkî'nin divanında Türk şâiri olarak, sadece Bâkî ve Vecdî'nin adı zikredilmektedir.

Ne denlî nâdir ise mu-şikâf işve vü nâz
Bu san'atun yine hıred-kârı Bâkîdür

G. 127/6

beytinde Mezâkî bu sanatın ustasının Bâkî olduğunu belirtir. Bu ve buna benzer beyitler ışığında Mezâkî ile Bâkî arasında büyük benzerlikler kurulabilir. Rind-meşrepliği, şiirlerindeki tabiat unsuru, nazım tekniği gibi bakımlardan Mezâkî, Bâkî'nin etkisindedir. Bâkî'nin kendisinden sonra pek çok şâirin nazire yazdığı;

Ezelden şâh-ı işkun bende-i fermâniyuz cânâ
Muhabbet mülkinün sultân-ı âlişâniyuz cânâ

matlayla başlayan gazeline karşılık Mezâkî de;

Şeh-i işkun ki biz gencine-i pinhâniyuz cânâ
Ne var kısan nazar görsen ne gevher-kâniyuz cânâ

G. 2/1

¹⁹ Doç. Dr. Hasibe Mazıoğlu, *Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik*, Ank., 1957, s. 106.

demıştır.
Yine Bâkî

Başlar kesilir zülfi perişânun ucundan
Kanlar dökülür gamze-i bürrânun ucundan

Mezâkî bunu

Diller delinür hançer-i ser-tizün ucundan
Kanlar dökülür gamze-i hûn-rizün ucundan

G. 328/1

şeklinde tanzir etmiştir. Örnekleri artırmak mümkündür. Burada şu konuyu da belirtmekte yarar vardır. Gazel "aşk ve sevgiliden" söz eden nazım şekli diye tanımlanır. Bu tip gazellere karşı tepki sayılan;

Sâkî zamân-ı ayş u mey-i hoş-güvârdur
Bir kaç piyâle nûş idelüm nev-bahârdur

matlâlı Bâkî'nin bu gazeli bir yenilik sayılmakta ve bu tipteki gazellerin onunla başladığı söylenir ²⁰. Mezâkî'de de buna benzer gazeller eksik değildir:

Nev-bahâr oldu reg ü rîşelere âb yürür
Yine şiryân-ı dile hûn - ı mey-i nâb yürür

G. 98/1

Kısaca, Bâkî mektebini devam ettiren ve söyleyiş bakımından başarılı gazelleriyle Bâkî'den Nedîm'e ulaşan yolda Mezâkî de yolcudur.

Mezâkî'nin Cevrî, Vecdî, Neşâtî, Dervîş Meyyâl gibi şâirlerde meydana gelen bir arkadaş grubu olduğunu daha önce belirtmiştik. Bunların çoğunun birbirlerine nazire yazdıkları bilinmektedir ²¹. Mezâkî ile ilgisi olan çağdaş şâirlerin başında Vecdî gelmektedir. Bunu şâirin aşağıdaki beytinden de anlamaktayız:

Olsan n'ola âmâde-i sad-feyz Mezâkî
Vecdîye nazîre dimeğe bir gazel aldım

G. 300/7

Bu beytin bulunduğu gazel Vecdî'nin şu matlâlı gazeline nazire olduğunu söylemek mümkündür:

Dil virdüm anun zülfüne tûl-i emel aldım
Azâde iken zevki değışdüm kesel aldım

Bunun yanında Vecdî'de Mezâkî'ye nazireler yazmıştır. Meselâ

²⁰ Haluk İpekten, *Bâkî-Hayatı, Edebî Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Erz., 1984, s. 102.

²¹ Sadettin Nüzhet, *Neşâtî, İst.*, 1933, s. XV-XIX; Prof. Dr. Hüseyin Ayan (Müşterek), a. g. e., s. 222; Doç. Dr. İsmail Ünver, *Neşâtî, Ank.* 1986, s. 29.

Ah kim ol âşinâ-düşmen büt-i bîgâne-dost
Eyledi âhir beni divâne-i vîrâne dost

G. 31/1

matlâhî Nezâkî'nin gazeline Vecdî'de:

Fıkr-i çeşm-i hûş düşmen gamze-i mestâne dost
Akıbet itdi beni divâne-i peymâne dost

demıştır ²². Diğer çağdaşı şâirlerden de bazı örnekler:

Mezâkî : Sunar bir câm-ı memlû bin tehî peymânenen sonra
Döner vefk-ı murâd üzre felek ammâ neden sonra

G. 380/1

Fehîm : Varur zâhid ibâdet-gâhına meyhânenen sonra
Gelür mestâne başı secdeye ammâ neden sonra ²³

Mezâkî Gönül gönül bu dem-i hurremün nesin gördük
Bu denli demde meğer âlemün nesin gördük

G. 256/1

Neşâtî : Zihî safâ diyecek âlemün nesin gördük
Sistemden özge dahi hem-demün nesin gördük

Mezâkî : Ey rind-i tehî-kîse-i sermâye-i dünyâ
Besdür sana işret-i bedel-dâye-i dünyâ

G. 20/1

Cevrî : Girse kef-i ümmîdüme sermâye-i dünyâ
Olmam yine dil-beste-i pirâye-i dünyâ

Mezâkî : Olur âh eyledükçe cüş-ı hûn-âb-ı derûn peydâ
İder tûfân-ı hasret böyle mevc-i şu'le-gûn peydâ

G. 13/1

Nâilî : Yem-i âteş-hurûş-ı dilde oldukça sükûn peydâ
İder her dâğ-ı hasret tende bir girdâb-ı hûn peydâ

Bunlar ve daha belirtmediğimiz bir çok gazellerin hangilerinin asıl, hangilerinin nazire olduğunu kestirmek mümkün değildir. Bunun yanında, sanat anlayışı bakımından Bâkî'yi üstad sayan Mezâkî'nin gerek çağdaşları, gerekse kendisinden sonraki şâirleri etkilememesi düşünülemez. Bu maksatla taradığımız bazı nazire mecmualarında ²⁴.

²² Mecmua, İst., Univ., TY. 2905/1, yk. 151.

²³ Tahir Üzgör, a. g. e., s. 80 - 81.

²⁴ Mecmua, Süleymâniye (Ali Nihad Tarlan) Ktp., 21 ; Mecmua-i nezâir, Erzincan II Halk Ktp. : Sadettin Nüzhet, a. g. e., s. XIX.

Mezâkî'nin 'peydâ' redifli gazeline Vecdî, Rüşdî, "bellidür" redifli gazeline Neşâtî'nin nazfreleri yer alır. Ayrıca Mezâkî'nin, hemşehrisi olan ve tanışıklığı bulunan Sükkerî (ö. 1686) yi ekilediği de kaynaklarda zikredilmektedir ²⁵. Araştırmalarımız sırasında Mezâkî'nin "bilmem nedir" ile "gelmez" redifli gazellerini Sâbit, yine "gelmez" redifli gazelini de Sâniî'nin tahmis ettiklerini gördük.

Şâirin dil ve üslubuna gelince, Mezâkî ve şâir arkadaşları (Cevrî, Neşâtî, Vecdî gibi) nun dili bu yüzyılın genel dil anlayışından biraz farklıdır. O, çağdaşları Cevrî, Vecdî gibi kelimelerin anlaşılır oluşuna dikkat ederek, Osmanlı Türkçesinin o devirdeki sade diliyle şürlerini yazmıştır. İfadelerinde deyimlere ve atasözlerine oldukça yer vermiştir. Türkçeye hâkim olduğu anlaşılan Mezâkî'nin üslubu sâde, akıcı ve âhenklidir.

Mezâkî'nin tek bir eseri vardır, o da divanıdır. Eserde 29 kaside (ilki na't), 441 gazel, 9 tarih, 1 kıt'a, 1 rubâ'ı, 1 müseddes ve 12 müfred yer alır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Mezâkî'nin etkilendiği şâirlerin başında, kaside alanında Nef'î, gazel sahasında da Bâkî gelmektedir. Nef'î'ninkinde bir izleyicilik, Bâkî'ninkinde ise izleyiciliğin yanı sıra bir geliştirmeciliğin olduğu görülmektedir. Edebi sanatlar, mazmunlar, hayâl dünyası, sade, âhenkli söyleyiş bakımından Bâkî-Nedîm çizgisinde başarılı ve önemli katkıları olan şâirlerin başında Mezâkî gelmektedir.

²⁵ Mehmed Süreyyâ, a. g. e. e., c. III, s. 52. Dr. Hazım Sabanovic, a. g. e., s. 367.